

ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ:
ПСИХОФІЗИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ

Захарченко

Ганна Яношівна

народна артистка України,
професор кафедри естрадного
виконавства Національної академії
керівних кадрів культури
і мистецтв

Захарченко

Анна Яношевна

народная артистка Украины,
професор кафедри естрадного
исполнительства Национальной
академии руководящих кадров
культуры и искусств

Hanna Zakharchenko

People's Artist of Ukraine,
Professor of the Performing Arts
Department, National Academy of
Culture and Arts Management

***Анотація.** Дослідження розглядає питання впливу фізіології голосу на формування професійних навичок вокаліста. Фахове навчання співу — це складний педагогічний процес. Спів є не лише художньо-виконавським фактором та одночасно творчим розвитком особистості, це перш за все наука про здоров'я людини й розвиток її психофізичних можливостей. Для майбутнього вокаліста голос є його інструментом, це могутній емоційний засіб вираження, завдяки йому людина може передавати настрої, думки, почуття. Задля успіху в професійній діяльності вокалісту необхідно вивчати фізіологію голосового апарату, розвивати, виховувати та плекати голос, який є його робочим інструментом. У процесі роботи над диханням співак повинен чітко уявляти й знати, як працюють органи звукоутворення, дихання й мови під час співу, це нерозривні поняття даного процесу.*

У професійному формуванні молодого фахівця-вокаліста, окрім практичного засвоєння вокально-технічних та виконавських навичок, важливу роль відіграють знання психофізіологічного характеру. Глибоке усвідомлення механізмів процесу звукоутворення на основі дихання, а також оволодіння ґрунтовними знаннями з питань вокальної педагогіки та суміжних наук й методики викладання співу є запорукою успіху у викладацькій діяльності й професійній кар'єрі молодого фахівця-вокаліста.

***Ключові слова:** музика, вокал, спів, фізіологія, психологія, дихання, гортань, слух, дикція, гігієна голосу.*

***Актуальність.** В останні десятиліття в українському суспільстві відбулися значні соціальні зміни. Мистецькі заклади зіткнулися з жорсткими умовами ринкових відносин, що призвело до зміни пріоритетів у мистецькій освіті. Починаючи з музичних шкіл та шкіл естетичного виховання, а далі, ознайомившись з умовами вступу до вищих навчальних закладів, можна відверто сказати про те, що навчати вокалу стали всіх бажаючих, а не лише обдарованих дітей, а це вплинуло на якість творчого конкурсного відбору.*

Сьогодні перед музичною освітою постало серйозне питання: яким чином якісно зберегти початкову ланку освіти та одночасно продовжити та примножити кращі традиції української вокальної музичної педагогіки? Основою естетичного виховання та першим кроком до серйозної

музичної освіти є початкові музичні заклади. Саме вони повинні формувати молодого митця, його внутрішній світ, склад мислення, шляхетність духу та відповідальне ставлення до обраного фаху, що в подальшому дозволить йому сформуватися, як цілісній особистості у своїй професії.

Фахове навчання співу — це складний педагогічний процес. Спів є не лише художньо-виконавським фактором та одночасно творчим розвитком особистості, це, насамперед, наука про здоров'я людини й розвиток її психофізичних можливостей. Ми стали забувати про те, що в Стародавньому світі Сходу та в Античні часи на Заході виховання людини, її перші кроки до освіти ґрунтувалися на педагогічних концепціях, у яких однією з важливих складових були музика й спів, як повноцінні складові виховного процесу майбутнього громадянина й різнобічно розвиненої особистості суспільства.

Стан дослідження. Питанням музичної педагогіки та особливостям розвитку фізіології голосового апарату присвячені роботи музикантів, вокалістів-педагогів, науковців та медиків, таких як: В. Антонюк [2], Ю. Василенко [4], Ю. Вілунас [3], Л. Гончарук [6], Н. Гребенюк [7], Я. Дмитрієва [8], Д. Євтушенка [9], Т. Павленко [10], О. Рудакова [11], О. Сулерак [12], Р. Юссон [16], Ю. Юцевича [18] та багатьох інших фахівців.

Мета роботи полягає в тому, щоб охарактеризувати психофізичні аспекти розвитку співацького голосу, що впливають на формування вокально-виконавської майстерності молодого фахівця-вокаліста.

Виклад основного матеріалу. Для майбутнього вокаліста голос — це його інструмент, це могутній емоційний засіб вираження, завдяки йому людина може передавати настрої, думки, почуття. Голос неможливо поставити таким самим чином, як відбувається настроювання музичних інструментів, його необхідно розвивати, виховувати, плекати. Процес професійного опрацювання співацького голосу набув, з професійної точки зору, назви — постановка голосу. Як говорив видатний режисер К. С. Станіславський, основа життя людини — ритм даний кожному його природою — диханням [13]. Ритм дихання даний нам природою, тому в кожного він індивідуальний і залежить від загального стану здоров'я. Здоровий спосіб життя — це основна умова професійного звучання голосу.

Сьогодні фахівці з вокалу, педагоги, що навча-

ють співу, приділяють велику увагу фізіології голосу. Так, Валентина Генадіївна Антонюк у своєму посібнику “Постановка голосу” зазначає, що зміст інформаційного циклу з розвитку співацького голосу у вищих навчальних закладах має включати відомості про анатомо-фізіологічну структуру голосового апарату, профілактику його захворювань, співацьке дихання, типи звучання й класифікацію голосів згідно з регістрами та діапазонами, утворюючи теоретичну базу, на яку накладаються подальші знання основ художнього співу й техніки вокально-сценічної творчості [2, 5].

Юрій Євгенович Юцевич у своїй роботі “Теорія й методика розвитку співацького голосу” пише: “Навчальні завдання дисципліни “Постановка голосу” мають ґрунтуватися на широкому колі знань про природу та механізми звукоутворення, закономірностях формування співацького голосу та керування цим процесом, розумінні сутності складних фонаційних явищ, які відбуваються в людському організмі, забезпечуючи досягнення кінцевого результату — створення художньо-музичного образу” [17, 3].

Голосовий апарат як біофізична система має певні складові, насамперед, це система фонації, гортань (складна система хрящів, з'єднаних між собою зв'язками й суглобами, як орган генерації звуку). Перстевидний, щитовидний та черпаловидний хрящі, захисну дихальну й голосоутворюючу функцію здійснює надгортанник, своєю чергою, ніс виконує дихальну функцію. Будова голосових зв'язок розподіляється на істинні й фальшиві. Важливі функції виконує порожнина рота під час співу, включаючи м'яку мускулатуру, трахею, бронхи, легені, головний видихувальний м'яз — діафрагму. Щоб зробити голос керованим, перетворити його на слухняний інструмент, здатний передавати всі тонкощі емоційного стану людини, добитися найкрасивішого співочого звуку, необхідна кропітка робота над формуванням співочих навичок, координації всіх частин голосового апарату.

Дихання співака, або співоче дихання, можна звести до певних моментів. До початку співу весь корпус учня повинен бути розправленим, груди трохи підняті, спина й плечі мають бути рівними. Настрій співака — творчо-активним. Вдих відбувається за допомогою носа легко й безшумно (через ніс і злегка розкритий рот), стан піднесений, наче вигукує — “Ах”, розширюються нижні ребра, які

слід утримувати в такому положенні до кінця фонації. Дихання на долю секунди затримується, і ось на такому затамованому диханні треба починає співати (співати так, начебто продовжуєш втягувати в себе повітря), це допомагає відчутти опору звуку. Усі знають, що дихання — основа співу (звукоутворення), але краще говорити про загальну роботу всіх важливих елементів звукоутворення: дихання, голосових зв'язок, грудних головних і носоглоточних резонаторів та артикуляційного апарату. Із цього всього можна зробити висновок, що кожен елемент звукоутворення однаково важливий, але найголовніше — це здоров'я.

Забруднення повітря димом, упровадження в побут хімії, куріння призводять до тяжких захворювань легенів, хронічного бронхіту, бронхіальної астми, емфіземи та раку легенів. Пошкоджуються дихальні шляхи. Верхні дихальні шляхи можуть бути вражені гострими респіраторними вірусними інфекціями, ринітом, фарингітом, ларингітом, трахеїтом, під час таких захворювань потрібен спокій голосових зв'язок. Ні в якому разі не можна залишати без уваги невилікувані вірусні респіраторні інфекції. Під час співу потрібно слідкувати, щоб вдих відбувався через ніс, це зволожує повітря, фільтрує його від забруднення. У співаків, що звикли дихати ротом, часто пересихає слизова оболонка горла й дихальних шляхів, а таємниця красивого голосу закладена в диханні. Правильне вільне дихання забезпечує політ звучання голосу, тембру й широку голосову амплітуду.

Виникає питання: що можна назвати співом? Відповідь дуже проста: це слово, дихання, кантилена. Для поєднання цих принципів у професійному співі необхідно протягом усього навчання як на практиці, так і в теорії акцентувати увагу на цій темі. У процесі роботи над диханням співак повинен чітко уявляти й знати, як працюють органи звукоутворення. Дихання й мова під час співу — це нерозривні поняття процесу звукоутворення. Важливим у цьому процесі є *положення гортані, моменти входу, еластичність дихання*. Гортань і дихання утворюють співацький звук, у цей момент народжується співацька форманта.

Гортань — це орган, який пов'язаний з дихальною функцією і виконує чотири функції: дихальну, захисну, ковтальну та голосоутворюючу. Важливо знати, що в корі головного мозку гортань має своє “представництво” в зоні слухового аналізатора.

Слух є головним регулятором гортані та голосників під час співу. Функція гортані і функція дихання в процесі звукоутворення тісно пов'язані між собою. Перепоною вільного дихання, тобто виходу дихання в процесі звукоутворення, є голосова щілина. У проходженні коливання голосових зв'язок під час утворення звуку бере участь дихальний потік, тобто працює все разом і ритмічно. Це робота вокально-тілесної схеми, комплекс м'язово-вібраційних відчуттів, що виникають у співака в процесі фонації.

Вокально-тілесна схема — це комплекс м'язово-вібраційних відчуттів, які виникають у співака під час фонації. Вона складається з дев'яти основних зон: 1) піднебінно-зубної; 2) піднебінно-задньої; 3) задньоглоткової; 4) гортанної; 5) кістково-лицьової (маска); 6) внутрішньо-трахейної; 7) грудної клітини; 8) черевно-діафрагмової; 9) нижньочеревної. Вони складають своєрідну “клавіатуру” відчуттів, яка в поєднанні з різними видами слуху (звуквисотний, тембровий, ритмічний тощо) дає можливість співаку керувати процесом фонації. Із цих дев'яти основних зон для співацького процесу складаються відчуття в зонах: (1) це опора звучання, (2) піднебінно-задньої; (5) “маска” (8) черевно-діафрагмової та (9) опори дихання [19].

За визначенням Ю. Юцевича, “вокально-тілесна схема — це комплекс відчуттів різного походження (вібраційних, м'язових, барорецептивних), які забезпечують уявлення співака щодо процесу голосоутворення” [17, 78].

Дефініцію вокально-тілесної схеми запропонував А. Сулерак у 1955 році, хоча її наукове обґрунтування й докладний детальний опис зробив видатний французький дослідник (фізіолог та психіатр) Рауль Юссон у 1952 році. Французький учений зробив великий внесок у з'ясування фізіологічного процесу звукоутворення. Він мав професійну вокальну освіту й довів, що змикання й розмикання голосових зв'язок залежить не лише від дихання, відстоював позицію абсолютного самостійного функціонування гортані, яка, своєю чергою, рефлекторно зумовлює коливальну функцію голосників. Ось і відповідь на те, чому зв'язки працюють тоді, коли людина не співає, а лише слухає спів.

Учений дослідив рефлекторний зв'язок між трійчатим лицевим нервом (район носової порожнини й додаткових пазух) і голосовими зв'язками. Також він довів, що фізіологічною основою вокального слуху є складна взаємодія різних систем люд-

ського організму: слуху, м'язів, зору, вібраційної чутливості. Під час співу нервова система співака сприймає велику кількість подразників від різних органів чуття [10, 20].

Загалом щодо теорій звукоутворення, то до відкриття Р. Юссоном його нейрохронаксічної теорії уже в XVIII столітті (1741р.) існувала м'язовоеластична (міоеластична) теорія звукоутворення французького анатома і фізіолога Феррана. Згідно з цією теорією голосові зв'язки коливаються в результаті проходження повітря між їхніми зімкненими краями. Голосові зв'язки коливаються пасивно, і частота їхніх коливань залежить від еластичних властивостей голосників. Отже, відповідно до цієї теорії, основним фактором голосоутворення є тонус внутрішніх м'язів гортані та тиск повітря в трахеї.

Ця теорія існувала до кінця XIX століття, поки не сконструювали прилад стробоскоп, що дав можливість спостерігати за коливанням голосових зв'язок.

З часом Р. Юссон, опираючись на результати фізіологічних досліджень людського голосу, а саме голосоутворення, сформулював нейрохронаксічну теорію. Його послідовники вважають, що під струменем повітря голосові складки коливаються не пасивно, а скорочуються й розслабляються під впливом нервових імпульсів, що йдуть з великої кори головного мозку по нижньогортанному нерву. Скорочення голосових зв'язок дорівнює частоті нервових імпульсів, які надходять по зворотньому нерву [10, 21].

Важливе місце в процесі звукоутворення займає м'яке піднебіння, як регулятор звукоутворення. Звук гортані сам по собі не має забарвлення, потрібно задіяти всі резонатори, що мають вплив на якість голосу, зокрема верхній та нижній резонатори.

Верхній резонатор включає в себе з голосового апарату все те, що розташоване вище гортані: глотку, ротову та носову порожнини, додаткові пазухи носа.

Нижній резонатор — це грудна порожнина, трахея та бронхи. Резонатори виконують сім функцій: енергетичну, генераторну, фонетичну, естетичну, захисну, індикаторну, активізуючу. Кожна з вище зазначених функцій відіграє важливу роль у процесі звукоутворення. Так, наприклад, функції несуть у собі такі характеристики:

1) енергетична функція на багато разів посилює людський голос;

2) генераторна функція робить слабкий неестетичний голос голосових складок звучним, міцним і приємним;

3) фонетична функція сприяє гнучкості, ротова порожнина, губи, щелепа завдяки цьому стають податливим резонатором, застосовуються по типу голосного звука;

4) естетична функція резонаторів полягає у формуванні тембру голосу;

5) захисна функція дозволяє голосовим складкам працювати в оптимальному режимі без великих фізичних зусиль, тобто резонатори добре посилюють звук без його форсування;

6) індикаторна функція надає можливість перевірити роботу вокальних резонаторів через відчуття вібрації звуку в грудях (трахеї) або носовій порожнині (у масці);

7) активуюча функція суто фізіологічна й рефлекторна; поза нашою волею, коли звук резонує сам по собі, відбувається активізація усіх резонаторів гортані та голосників; під час натхненного співу звук ніби "струмениться" з очей, грудної клітини, рук, бринить усе тіло співака, яке є єдиною резонаторною енергобазою.

Еталоном звучання голосу завжди був і буде голос співака. Однією з головних умов успішної роботи педагога-вокаліста є суворі послідовність у роботі, зміцнення голосового апарату на основі вивчення психофізичної індивідуальності студента, особливостей структури його голосового апарату, позбавленого сторонніх домішок, це має бути красивий тембр, природно-барвистий гнучкий голос. У роботі зі студентом необхідно його застерігати від поглиблення звуку, "гудкоподібності", звучання повинне бути близьким, округлим чітко зібраним у високій позиції.

Викладач повинен бути широко-ерудованою людиною, мати особистий концертний досвід та знати основні досягнення науки у вокальній галузі, методики роботи з голосом та його розвитком. Класична фраза, яку можна почути на заняттях з вокалу, — "Підтягніть живіт!" Це ключ до всіх проблем з голосом, що виникають. Педагог повинен знати й розшифрувати цю фразу, а студент повинен мати чітке уявлення про дихання під час співу, знати всі його нюанси та уявляти їх зв'язок з характером звуку.

Дихання й мова під час співу — це нерозривні

поняття процесу звукоутворення. Механізм роботи зі студентом під час уроку досить простий. Після того, як студент займе правильну співацьку позицію (підтягнутий живіт), потрібно з'єднати трахею з горлом, тому що секрет налаштування голосу полягає саме в цьому. Виникає питання: яким чином з'єднати трахею з горлом? Потрібно, насамперед, розслабити горло, зробити позіхання, кадик у цей момент опускається вниз, і ми отримуємо в роті відчуття пустоти, що називається формантою. Таким чином ми збільшуємо пустотний простір, і в цей момент з'єднується гортань і трахея, і звук без усяких перешкод піде вільно. Також потрібно пам'ятати, що ми повинні використовувати нижньо-реберно-діафрагматичне дихання. Дихання під час співу потрібно брати через ніс. Під час співу в роті повинно виникнути таке відчуття, неначе ви продовжуєте брати дихання, але це теж важкий процес, що потребує суворої послідовності в роботі зміцнення голосового апарату на основі вивчення психофізичної індивідуальності студента. Велика кількість співаків, на жаль, насправді не є правильного поняття про дихання, високу позицію, форманту, а також не усвідомлює своєї фізіології. Не вміє використовувати резонатори, точну атаку звуку (без під'їздів).

Розмовляти в житті й на сцені теж потрібно на співацькій позиції, тобто на диханні, тоді розмова вас не втомлюватиме. Потрібно звертати увагу на сталість тону, не припускати під'їздів, стежити за прозорістю й чистотою звуку. Різноманітність тембрів залежить від спрямування струменя повітря (звукових хвиль), положення рота й резонаторів. Голосні звуки формуються в роті, а не в горлі. Під час співу не слід опускати голову — це шкодить звукоутворенню. Стрій, тональність і резонатори треба відчувати до подання співацького тону. Обов'язково потрібно готувати дихання під час музичних пауз, а також не виключатися з тональності й загального робочого настрою під час пауз, не втратити вокальну позицію — ось, що важливо. Необхідно уважно слухати себе й інших та аналізувати зауваження педагога, аналіз, а не імітація, є основою вокального мистецтва.

Голос людини — це великий могутній засіб, що відображає різноманітні емоційні відтінки наших почуттів. За допомогою голосу спів набуває й лікувальних властивостей, ще тисячі років тому люди знали про зцілення співом чи окремо взятими зву-

ками. Співацькі звуки широко використовуються в практиці йоги, у молитвах буддизму, ісламу, іудаїзму, також великого значення набув спів у християнстві.

Цікавим та визначним науковим досвідом щодо природи звуку стало відкриття вченого-фізика, академіка Міжнародної академії енергоінформаційних наук, керівника лабораторії біолокації та вібраційної фізики, доктора фізико-математичних наук Інституту мінералогії, геохімії і кристалохімії рідкісних елементів РАН Охатріна Анатолія Федоровича. Це мікролептонна теорія поля. Учений довів існування найменших дуже легких елементарних частинок у природі, що мають характеристики, подібні до торсійного, аксіонного та спінорного фізичного поля. Таким чином, Охатрін довів та опрацював мікролептонну теорію звуку.

Мікролептони — це найменші частинки, що без перешкод проходять крізь тверді тіла, це вібрації, що збуджують не лише молекули повітря, але й набагато менші частинки. Учений сфотографував, як звуки поширюються над землею кільцями та колами, і саме лептонні кола можна бачити над храмами, у яких проходить богослужіння, також чіткі кола розходяться від звуків церковних дзвонів. Мабуть, про це явище люди знали з давніх часів, недарма на іконах святих зображували з нимбом над головою. Реальність цієї теорії підтверджують квантові фізики — кожен предмет матеріального світу має квантову оболонку [10].

Сам вчений стверджував, як індійські йоги та тибетські монахи омолоджують свій організм співом священної мантри "АУМ", так християни зцілюються від читання та співу молитов та звучання церковних дзвонів.

Висновки. У професійному формуванні молодого фахівця-вокаліста, окрім практичного засвоєння вокально-технічних та виконавських навичок, важливу роль відіграють знання психофізіологічного характеру. Глибоке усвідомлення механізму процесу звукоутворення на основі дихання, а також оволодіння ґрунтовними знаннями з питань вокальної педагогіки та суміжних наук (фізіології, психології, біофізики, орфоєпії, фоніатрії, гігієни голосу), методики викладання співу є запорукою успіху у викладацькій діяльності та професійній кар'єрі молодого фахівця-вокаліста. Голосовий апарат — це робочий інструмент співака, який він повинен вдосконалювати та плекати.

Література / References:

1. *Aspelund D. S.* Osnovnye voprosy vokalno-rechevoi kultury / D. S. Aspelund. — M.: Muzyka, 1983. — 128 s.
2. *Антониук В. Г.* Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів / Валентина Геніївна Антониук. — К.: Українська ідея, 2000. — 68 с.
3. *Базилікут Б.* Орфоєпія в співі / Богдан Базилікут // Навчальний посібник. — Львів, 2001. — 135 с.
4. *Василенко Ю. С., Павліхін О. Г., Изгарышева З. А.* Анализ причин возникновения заболевания голосового аппарата у певцов // Вестник оториноларингологии — 2000. — №5. — С. 13–17.
5. *Вилунас Ю.* Рыдающее дыхание / Юрий Вилунас. — Спб.: Питер, 2007. — 320 с.
6. *Гончарук Л. Е.* Психотерапия в комплексном лечении больных функциональными дисфониями и афониями // Вестник оториноларингологии — 1981. — №1. — С. 159–162.
7. *Гребенюк Н. С.* Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. [Монографія]. // Н. С. Гребенюк. Наукова праця. — К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. — 269 с.
8. *Дмитриев Л. В.* Основы вокальной методики / Л. В. Дмитриев. — М., 1968. — 675 с.
9. *Євтушенко Д.* Роздуми про голос (Нотатки педагога-вокаліста) / Дометій Гур'євич Євтушенко. — К.: Музична Україна, 1979. — 91с.
10. *Павленко Т.* Спів і здоров'я людини: аспекти фізіології та медицини у постановці голосу / Тамара Павленко.— К.: Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2009. — 85 с.
11. *Рудаков А. И.* О природе верхней певческой форманты и механизме ее образования / А. И. Рудаков. — М.: Музыка, 1968. — 368 с.
12. *Сулерак А.* Физиологические исследования человеческого голоса / А. Сулерак. — М., 1974. — 291 с.
13. *Станиславский К.* Работа актера над собой в творческом процессе переживания. Дневник ученика. — М.: Азбука, 2015. — 512 с.
14. *Чабаненко В. А.* Основы мовної експресії // В. А. Чабаненко. Наук. дослідж. — К.: Вища школа, 1984. — 166 с.
15. *Чайка В.* Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога / Володимир Чайка. — Львів: Місіонер, 2008. — 104 с.
16. *Юссон Р.* Певческий голос / Рауль Юссон. — М.: Музыка, 1974. — 264 с.
17. *Юцевич Ю. С.* Теорія і методика розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Юрій Євгенович Юцевич; Ін-т змісту і методу навчання. — К., 1998. — 158 с.
18. *Юцевич Ю. С.* Музыка: словник-довідник / Юрій Євгенович Юцевич. — Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. — 352 с.
19. Що таке вокально-тілесна схема / [Електронний ресурс]: <http://slovopedia.org.ua/58/53394/386194.html> (Дата звернення: 8.12.2017).
1. *Aspelund D. S.* Osnovnye voprosy vokalno-rechevoi kultury / D. S. Aspelund. — M.: Muzyka, 1983. — 128 s.
2. *Antoniuk V. H.* Postanovka holosu: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych muz. navch. zakladiv / Valentyna Heniivna Antoniuk. — K.: Ukrainska ideia, 2000. — 68 s.
3. *Bazylykut B.* Orfoepiia v spivi / Bohdan Bazylykut // Navchalnyi posibnyk. — Lviv, 2001. — 135 s.
4. *Vasylenko Yu. S., Pavlykhyn O. H., Yzgharysheva Z. A.* Analiz prychnyn voznynkovenyia zabolevanyia holosovoho aparata u pevtsov // Vestnyk otorynolarynhohohyy. — 2000. — №5. — S. 13–17.
5. *Vylunas Yu.* Rydaiushchee dykhanye / Yuryi Vylunas. — Spb.: Pyter, 2007. — 320 s.
6. *Honcharuk L. E.* Psykhoterapiya v kompleksnom lecheny bolnykh funktsyonalnymy dysfonyami y afonyami // Vestnyk otorynolarynhohohyy — 1981. — №1. — S. 159–162.
7. *Hrebeniuk N. Ye.* Vokalno-vykonavska tvorchist: psykholohopedahohichnyi ta mystetstvovnavchyi aspekty. [Monohrafiia]. // N. Ye. Hrebeniuk. Naukova pratsia. — K.: NMAU im. P. I. Chaikovskoho, 1999. — 269 s.
8. *Dmytryev L. V.* Osnovy vokalnoi metodyky / L. V. Dmytryev. — M., 1968. — 675 s.
9. *Ievtushenko D.* Rozdumy pro holos (Notatky pedahohavokalista) / Dometii Hurievych Yevtushenko. — K.: Muzychna Ukraina, 1979. — 91s.
10. *Pavlenko T.* Spiv i zdorovia liudyny: aspekty fiziologii ta medytsyny u postanovtsi holosu / Tamara Pavlenko.— K.: Derzhavnyi metodychnyi tsentr navchalnykh zakladiv kultury i mystetstv Ukrainy, 2009. — 85 s.
11. *Rudakov A. Y.* O pryrode verkhnei pevcheskoi formanty y mekhanyzme ee obrazovanyia / A. Y. Rudakov. — M.: Muzyka, 1968. — 368 s.
12. *Sulerak A.* Fyzyolohycheskye yssledovanyia chelovecheskoho holosa / A. Sulerak. — M., 1974. — 291 s.
13. *Stanyslavskiy K.* Rabota aktera nad soboi v tvorcheskom protsesse perezhyvanyia. Dnevnyk uchenyka. — M.: Azbuka, 2015. — 512 s.
14. *Chabanenko V. A.* Osnovy movnoi ekspresii // V. A. Chabanenko. Nauk. doslidzh. — K.: Vyscha shkola, 1984. — 166 s.
15. *Chaika V.* Mystetstvo tvoryty holosom. Rol psykhoфизиологического стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога / Volodymyr Chaika. — Lviv: Misioner, 2008. — 104 s.
16. *Yusson R.* Pevcheskyi holos / Raul Yusson. — M.: Muzyka, 1974. — 264 s.
17. *Iutsevych Yu. Ye.* Teoriia i metodyka rozvytku spivatskoho holosu: Navch.-metod. posibnyk dlia vykladachiv i studentiv mystetskykh navchalnykh zakladiv, uchyteliv shkil riznoho typu / Yurii Yevhenovych Yutsevych; In-t zmistu i metodu navchannia. — K., 1998. — 158 s.
18. *Iutsevych Yu. Ye.* Muzyka: slovnyk-dovidnyk / Yurii Yevhenovych Yutsevych. — Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan, 2003. — 352 s.
19. Shcho take vokalno-tilesna skhema / [Elektronnyi resurs]: <http://slovopedia.org.ua/58/53394/386194.html> (Data zvernennia: 8.12.2017).

Захарченко Анна Яношевна

Вокально-исполнительское мастерство: психофизические аспекты развития певческого голоса

Аннотация. Исследование рассматривает вопросы влияния физиологии голоса на формирование профессиональных навыков вокалиста. Профессиональное обучение пению — это сложный педагогический процесс. Пение является не только художественно-исполнительным фактором и одновременно творческим развитием личности, это прежде всего наука о здоровье человека и развитие его психофизических возможностей. Для будущего вокалиста голос является его инструментом, это мощное эмоциональное средство выражения, благодаря ему человек может передавать настроения, мысли, чувства. Для успеха в профессиональной деятельности вокалисту необходимо изучать физиологию голосового аппарата, развивать и воспитывать голос, который является его рабочим инструментом. В процессе работы над дыханием певец должен четко представлять и знать, как работают органы звукообразования, дыхания и речь во время пения, это неразрывные понятия данного процесса.

В профессиональном формировании молодого специалиста-вокалиста, кроме практического усвоения вокально-технических и исполнительских навыков, важную роль играют знания психофизиологического характера. Глубокое осознание механизмов процесса звукообразования на основе дыхания, а также овладения глубокими знаниями в вопросах вокальной педагогики и смежных наук, методики преподавания пения, является залогом успеха в преподавательской деятельности и профессиональной карьере молодого специалиста-вокалиста.

Ключевые слова: музыка, вокал, пение, физиология, психология, дыхание, гортань, слух, дикция, гигиена голоса.

Hanna Zakharchenko

Vocal and Performing Skill: Psychophysical Aspects of the Singing Voice Development

Summary. This article examines the effects of voice physiology on the formation of professional vocal skills.

In recent decades, significant social changes have taken place in Ukrainian society. Artistic institutions faced harsh conditions of market relations, which led to the change of priorities in artistic education. Starting from music schools and schools of aesthetic education, and then according to the higher educational institutions' admission terms, one can frankly say that all those who wanted, not just gifted children, were taught the vocals, which influenced the quality of creative and competitive selection.

Today, a serious question of how to maintain the quality of primary education and, at the same time, continue and increase the best traditions of Ukrainian vocal music education arose for the musical education. The basis of aesthetic education and the first step towards serious musical education are the primary musical institutions. They are to form young artists, their inner world, the way of thinking, the nobility of spirit, and responsible attitude to the chosen profession, thus, allowing them in future to be formed as an integral personality in their profession.

Professional singing is a complex pedagogical process. Singing is not only an artistic and performing factor and, at the same time, a creative development of personality; primarily, it is a science of human health and development of one's psychophysical capabilities. For the future vocalist, the voice is the instrument, the powerful emotional means of expressing feelings, moods, and thoughts. In order to succeed in vocational activities, the vocalist must study the physiology of the vocal apparatus, develop and nurture voice that is the one's working tool. While working on breathing, the singer must clearly imagine and know how the sound-forming organs, respiratory system, and organs of speech function during singing which are the inseparable notions of this process.

While forming a young professional vocalist, apart from the practical mastering of vocal, technical, and performing skills, psychophysiological knowledge plays an important role. A deep awareness of the mechanisms of the sound forming process based on breathing as well as mastering profound knowledge on vocal pedagogy and related sciences and techniques of teaching singing are the key to success in teaching and professional career of a young vocalist.

Keywords: music, vocal, singing, physiology, psychology, breathing, larynx, hearing, diction, voice hygiene.